

การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาเมืองเวียงคุก

อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*

A HISTORY MANAGEMENT: CASE STUDY OF MUANG WIANG KHUK MUANG DISTRICT NONG KHAI PROVINCE

ทองคำ ดวงชั้นเพชร

Thongkam Duangkunpet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand

E-mail: thongkhamthongk@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก โดยการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น และ 3) เพื่อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน จำนวน 28 รูป/คน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เอกสารและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก สามารถมองได้ 2 แนวทาง คือ 1) ตามนิทานตำนานได้ถูกกล่าวถึงในตำนานอุรังคธาตุซึ่งเป็นประวัติพระธาตุพนม 2) ตามหลักฐานทางโบราณคดี บ่งบอกถึงยุคทวารวดี ยุคลพบุรี ยุคล้านช้าง และได้ถูกยุบรวมเมืองพานพร้าว และเมืองปะโค จัดตั้งเป็นเมืองหนองคาย จึงสันนิษฐานได้ว่าแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ในปัจจุบันน่าจะเป็นพื้นที่ตำบลเวียงคุก ตำบลปะโค ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคายและตำบลโพนสาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

2. การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก มี 2 ส่วน คือ 1) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง มีทั้งอยู่ในวัดและนอกวัด การดูแลรักษาไม่ทั่วถึง 2) จังหวัดหนองคายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีแผน

---

* Received 11 September 2019; Revised 22 December 2019; Accepted 27 December 2019

ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ ภาระการดูแลจึงตกอยู่ที่วัดและชุมชนใกล้เคียง

3. นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติเมืองเวียงคุก ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นจะต้องบูรณาการร่วมกัน ดังนี้ 1) ด้านนโยบาย ควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานเมืองเวียงคุก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก 2) ด้านยุทธศาสตร์ สร้างรูปแบบทางสถาปัตยกรรมให้เกิดรูปแบบศิลปะอย่างชัดเจน และให้มีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

คำสำคัญ: นโยบาย, ยุทธศาสตร์, การบริหารจัดการ, แหล่งประวัติศาสตร์

Abstract

This research aim to 1. to study the history and background of Muang Wiang Khuk 2. to study the management of the historical sites of Muang Wiang Khueng by participation of local parties and 3. to propose policies and strategies in developing Muang Wiang Khuk. This research is a qualitative research, collect data from Sangha Administrators, academic leaders, community leaders, local leaders. This would be used 28 people. Data collection tools include documents and interview forms. Data analysis by document analysis and content analysis.

The research results were found as follows:

1. The history and history of the city of Muang Wiang Khuk can be seen in 2 ways : 1) mentioned in the legend behind Lord Buddha's chest bone relic which was the story of Phra That Phanom Pagoda. 2) The story of Muang Wiang Khuk dated back through different periods in history, namely, Dvaravati, Lopburi, and Lan Chang. The town was affiliated to other two towns: Muang Phanphrao and Muang Pa Kho to be founded as Muang Nong Khai Khai. Therefore, it can be assumed that the historic Muang Wiang Khuk at present, the area is probably Wiang Khuk Subdistrict, Pako Subdistrict, Phra That Bang Phuan Subdistrict. Mueang Nong Khai District and Phon Sa Sub-district, Tha Bo District, Nong Khai Province.

2. The management of the historical of Muang Wiang Khuk has 2 parts which are 1) The historical site of the Muang Wiang Khuk Prison city is in the area of many local administrative organizations There are both inside and outside the

temple. 2) Nong Khai province and local government organizations there is no strategic plan for managing historic sites, burden of care therefore falls on temples and nearby communities.

3. Policies and strategies for the development of historical sites in Muang Wiang Khuk Provincial and local levels must be integrated as follows : 1) Policies should enhance public participation in the conservation planning of the ancient Muang Wiang Khuk. Because the people in the area are the most important part in preserving and developing the historical Muang Wiang Khuk. 2) Strategic Create architectural forms to create art forms clearly and to have public relations in various forms.

Keywords: Policy, Strategic, Management, Historic Sites

บทนำ

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ประมาณค่ามิได้ หนองคายเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีสมบัติของแผ่นดินอุดมสมบูรณ์ เป็นที่ชื่นชอบของผู้คนที่ไปเที่ยวชม ในสมัยโบราณจังหวัดหนองคายเป็นเมืองหน้าด่านป้องกันอริราชศัตรูไม่ให้ล่วงล้ำมาถึงกรุงเทพมหานคร จึงมีเรื่องราวของวีรกรรมปราบฮ่อ บันทึกลงไว้ให้อนุชนรุ่นหลังภาคภูมิใจ แต่ปัจจุบันประเทศไทยมีแต่มิตร หนองคายก็เป็นจุดหนึ่งที่เชื่อมสัมพันธ์มิตรประเทศให้แน่นแฟ้น มีสะพานไทย - ลาว ข้ามลำแม่น้ำโขงให้พี่น้องไทย - ลาว ได้ติดต่อกันได้สะดวกขึ้น เสมือนอยู่แผ่นดินเดียวกัน (พินิจ จารุสมบัติ, 2540) โดยเป็นไปตามประเพณีอันดีงามของประเทศไทย พระพุทธศาสนา คือศาสนาประจำชาติไทย หนองคายมีสถานที่สำคัญทางศาสนามากมายหลายแห่ง เช่น วัดหินหมากเป้ง หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย พระเจ้าองค์โต วัดศรีชมพูก่อตั้ง และพระธาตุต่าง ๆ เช่น พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง พระธาตุโพธิ์จิกเวียงจัว เป็นต้น (จังหวัดหนองคาย, 2558) นอกจากนี้ “หนองคายยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นเมืองที่น่าอยู่อันดับ 7 ของโลก” โดยการคัดเลือกจากนิตยสาร Modern Maturity ของสหรัฐอเมริกา มีตัวชี้วัด คือ สภาพอากาศ ค่าครองชีพ วัฒนธรรม ที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค การคมนาคม การบริการทางแพทย์ สภาพแวดล้อม กิจกรรมนันทนาการ ระบบการรักษาความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเมืองและเทคโนโลยี อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็น Gateway ของอินโดจีน และเป็นจังหวัดที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คัดเลือกให้เป็นเมือง Long Stay สำหรับนักท่องเที่ยว (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, 2557) อีกทั้งจังหวัดหนองคายตั้งอยู่ตรงข้ามกับเมืองเวียงจันทน์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งด้าน

ทรัพยากรทางน้ำและทางบก มีเขตที่ราบกว้างใหญ่ การตั้งถิ่นฐานมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคต้นประวัติศาสตร์ เข้าสู่สมัยทวารวดี แล้วจึงปรากฏอิทธิพลศิลปะขอมและลพบุรี รวมถึงอิทธิพลความเชื่ออย่างเด่นชัดในช่วงทวารวดีตอนปลาย จนกระทั่งขอมได้เสื่อมอำนาจลง จึงปรากฏกลุ่มล้านช้างอพยพมาตั้งมั่นอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2543)

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของจังหวัดหนองคาย พบว่า เมืองเวียงคุก (เวียงคำ) ชายพอง ในพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 พบพระพุทธรูปศิลา รวมทั้งศิลาจารึกและปราสาทขอมโบราณกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเมืองเวียงคุก และชายพอง ที่เห็นเด่นชัดคือ เทวรูปฉลองพระองค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พบที่วัดยอดแก้ว (จังหวัดหนองคาย, 2558) ในช่วงศตวรรษที่ 18 - 19 พงศาวดารล้านช้าง กล่าวถึงเวียงคำสมัยพระเจ้าฟ้าจุ่ม (ครองเมืองล้านช้างเชียงทองระหว่างปี พ.ศ. 1896 - 1915) ได้รวบรวมอาณาจักรล้านช้าง โดยการนำกำลังทหารจากกัมพูชา ขึ้นมาตามลำแม่น้ำโขง เข้าตีเมืองรายทางมาจนถึงปากซัน แล้วเข้าตีเมืองพาน เมืองจันทบุรี (เวียงจันทร์) โดยล่องมาตามลำน้ำจิม แล้วเข้าตีเมืองไผ่หนามของพระยาเกา แต่ไม่สามารถเอาชนะกันได้ จึงตกลงเป็นพันธมิตรกันและเปลี่ยนชื่อเมืองไผ่หนามเป็นเวียงคำ เมื่อ พ.ศ. 1899 และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง

ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2093 - 2115) ได้เสด็จไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุบังพวน อันเป็นศาสนสถานที่สำคัญของเมืองเวียงคุก ซึ่งได้รับการปฏิสังขรณ์ต่อเนื่องมาตั้งแต่พระเจ้าแสนหล้า (พ.ศ. 2028 - 2038) เมืองเวียงคุก จึงมีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบัน เมืองเวียงคุก เป็นตำบลเวียงคุก อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย มีโบราณสถานมากกว่า 100 แห่ง และเป็นที่ตั้งของพระธาตุบังพวนอันเป็นที่เคารพสักการะของชาวหนองคายและชาวไทยทั้งหมด

ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาเมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ควรทำอย่างไร ในสถานการณ์สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งที่เป็นเมืองมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน สมควรที่จะมีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาให้แหล่งโบราณคดีอยู่คู่กับประเทศไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น

3. เพื่อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และลงภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการศึกษาได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเนื้อหาทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 2) ศึกษาหลักการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ 3) สสำรวจโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปัจจุบัน 4) ศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ และแนวทางการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกจากพระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้านในบริเวณเมืองเวียงคุกโบราณ

2. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

2.1 พระสังฆาธิการ	จำนวน	9 รูป
2.2 นักวิชาการ	จำนวน	7 คน
2.3 ผู้นำชุมชน	จำนวน	3 คน
2.4 ผู้นำท้องถิ่น	จำนวน	4 คน
2.5 ประชาชนชาวบ้าน	จำนวน	5 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	28 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ซึ่งเป็นโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในเมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

3.1 โบราณสถานในพื้นที่ ตำบลเวียงคุก ได้แก่ วัดกุศลนารี วัดเทพพลประดิษฐาราม วัดป่าดอนช้างเผือก วัดป่าโรงบ่ม วัดโพธิ์โป่ง วัดยอดแก้ว วัดศรีมงคลธรรมาราม วัดสมประสงค์ดี และวัดสาวสุวรรณาราม รวมทั้งโบราณสถานอื่น ๆ

3.2 โบราณสถานในพื้นที่ ตำบลปะโค คือ วัดพระธาตุโพธิ์จิกเวียงจัว (พระธาตุบุ)

3.3 โบราณสถานในพื้นที่ ตำบลพระธาตุบังพวน คือ วัดพระธาตุบังพวน

3.4 โบราณสถานในพื้นที่ ตำบลโพธิ์สา คือ วัดศิลาเลข

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ศึกษาระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 รวมเป็นระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เอกสารการประชุม รายงานวิเคราะห์ บทความ วิทยานิพนธ์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้มาประกอบเป็นแนวคิดในการวิจัย

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ได้แก่ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 28 รูป/คน ประกอบไปด้วย พระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques)

ผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสรุปดังนี้

การศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายสามารถที่จะศึกษาได้ 2 แนวทางคือ ศึกษาจากนิทานตำนาน และศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดี ด้านนิทานตำนานความเป็นมาของเมืองเวียงคุกได้ถูกกล่าวถึงในตำนานอุรังคธาตุซึ่งเป็นประวัติพระธาตุพนม ที่กล่าวถึง 7 แคว้น หนึ่งในนั้นคือ แคว้นสาเกตุนคร กล่าวถึงเมืองร้อยเอ็ดประตู ของพระยาสุริยวงศาปกครองอยู่ และได้ตั้งอำมาตย์ขึ้นหลายคน โดยคนที่ 2 ทรงตั้งโนนขิตเป็นหมิ่นกางโฮง ครั้งเมืองร้อยเอ็ดประตูเกิดการกบฏ ผู้คนได้อพยพลี้ภัยมาอาศัยอยู่บริเวณเขตชายแดน เนื่องจากใกล้บริเวณแหล่งน้ำ หมิ่นกางโฮงได้พาครอบครัว 5 หมื่นครอบครัวเดินทางมาตั้งรกรากอยู่ที่ห้วยคูกคำ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า เมืองไผ่หนาม เนื่องจากเรียกชื่อตามลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีต้นไผ่หนามจำนวนมาก ส่วนการศึกษาจากหลักฐานทาง

โบราณคดี เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกผ่านยุคประวัติศาสตร์หลายยุคคือ ยุคทวารวดี ยุคลพบุรี ยุคล้านช้าง และได้ถูกยุบรวมจัดตั้งเป็นเมืองหนองคายใน พ.ศ. 2370 สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์หลังเกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ รัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เมืองเวียงคำ (เวียงคุก) ขึ้นกับเมืองหนองคายเพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2436 หลังเหตุการณ์วิกฤตการณ์ปากน้ำ ร.ศ. 112 ระหว่างฝรั่งเศสกับสยาม ลาวได้ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส และเวียงคุกดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ได้ถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนของประเทศสยามในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความเป็นมาของเมืองเวียงคุกจึงสามารถสรุปได้ 2 แนวทางคือจากนิทานตำนาน จะพบในตำนานอุรังคธาตุ และจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันจากการสำรวจแหล่งโบราณสถานเมืองเวียงคุก จะพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในยุคทวารวดี ยุคลพบุรี ยุคล้านช้าง จึงสันนิษฐานได้ว่าเมืองเวียงคุกโบราณ ในปัจจุบันน่าจะเป็นพื้นที่ตำบลเวียงคุก ตำบลปะโค ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคายและตำบลโพนสาอำเภอกำแพงเมืองฟ้าเมืองหนองคาย

2. การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก โดยความร่วมมือของภาคท้องถิ่น

การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุคนั้น ค่อนข้างจะมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย อยู่ในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง แหล่งประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่อยู่ในวัด ประกอบกับแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีแผนด้านการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ ส่วนมากจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แหล่งประวัติศาสตร์ต่าง ๆ จึงไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐเท่าที่ควร ภาระการดูแล จึงตกอยู่ที่วัด ซึ่งวัดแต่ละแห่งมีศักยภาพต่างกัน ทำให้โบราณสถานแต่ละแห่งได้รับการดูแลแตกต่างกัน ดังนั้น จังหวัดหนองคายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ควรจะจัดทำแผนพัฒนาร่วมกัน เพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ชุมชนสนใจที่จะเรียนรู้ประวัติศาสตร์เกิดความรักและหวงแหนในโบราณสถานที่ยุทธพบุรุษได้สร้างไว้ ในขณะเดียวกันแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกจะช่วยนำรายได้เข้าสู่ชุมชนอีกทางหนึ่งอย่างแน่นอน

3. นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

3.1 นโยบายการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย

3.1.1 นโยบายการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ระดับจังหวัด มีการปรับแผนนโยบายจังหวัดหนองคายรองรับแผนแม่บทมาจากรัฐบาล ซึ่งนโยบายของรัฐบาลขณะนั้น ได้มีการกำหนดนโยบายออกเป็น 2 ระยะ คือ นโยบายเร่งด่วน ดำเนินการในปีแรกและนโยบายบริหารราชการ 4 ปี แต่หากนโยบายเร่งด่วนดำเนินการในปีแรกยังไม่สำเร็จ จะให้มีการดำเนินการในปีถัดไป ซึ่งประกอบไปด้วย 1) นโยบายเร่งด่วนในปีแรก โดยนโยบายจะเน้นการสร้างความปลอดภัยและสันติภาพ 2) นโยบายความมั่นคงแห่งรัฐ เทิดทูนและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ดำรงไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ น้อมนำพระราชดำริทั้งปวงไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม พร้อมทั้งอัญเชิญไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม 3) นโยบายเศรษฐกิจ กระจายรายได้ที่เป็นธรรม ปรับโครงสร้างภาษีอากรทั้งระบบ จะมีเพียงนโยบายสร้างรายได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว 4) นโยบายด้านสังคมและคุณภาพชีวิต กระจายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงทุกกลุ่ม 5) นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ป่าไม้ และสัตว์ ทรัพยากรทางทะเล 6) นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรม เร่งสร้างนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย และครูวิทยาศาสตร์ให้เพียงพอ ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศมุสลิม และองค์กรอิสลามระหว่างประเทศ 7) นโยบายการต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เร่งส่งเสริม และพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติในองค์กรระหว่างประเทศ 8) นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พัฒนาระบบราชการ สร้างเสริมมาตรฐาน ด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล รวมถึงปฏิรูประบบกฎหมาย และพัฒนากระบวนการยุติธรรม ให้ทันสมัย สอดคล้องหลักการประชาธิปไตย

3.1.2 นโยบายการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ระดับระดับท้องถิ่น เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับการรองรับนักท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป จากนโยบายระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ จะเห็นได้ว่านโยบายต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นนโยบายมุ่งเน้นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเรื่องเศรษฐกิจ ไม่ได้มีการระบุถึงนโยบายทางด้านโบราณสถาน ประวัติศาสตร์ การดูแลการบำรุงรักษา ตลอดถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในจังหวัดหนองคาย ในนโยบายหลักของจังหวัดหนองคายไม่ได้ระบุลงไปแผน รวมถึงสภาพความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อปากท้องเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต แม้กระทั่งนโยบาย

ของตำบลก็มุ่งเน้นเรื่องสาธารณสุขโรค คาดหวังให้คนในชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3.2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย

3.2.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ระดับจังหวัด ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยกกระดับมาตรฐาน การผลิต การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและการบริการมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาคมนาคม ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสังคมสงบสุข ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบการให้บริการประชาชนสู่มาตรฐานสากล

3.2.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ระดับท้องถิ่น พัฒนาคูณภาพชีวิต สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสภาพการณ์ในอุดมคติซึ่งเป็นจุดหมายและคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้นหรือบรรลุผลในอนาคตข้างหน้า 1) ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจให้ประชาชนได้รับบริการสะดวกและรวดเร็วขึ้น 2) ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น 3) สร้างจิตสำนึกในการรักษาและตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) พัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงาน 6) เสริมสร้างทักษะอาชีพให้ชุมชน 7) ส่งเสริมและสนับสนุนแผนนโยบายของรัฐบาล

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ในระดับจังหวัด คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดหนองคาย ไม่พบประเด็นในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก มีเพียงประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประเพณี และวัฒนธรรมตามฤดูกาล และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนจากยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึก ด้านคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี จากยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดหนองคาย และยุทธศาสตร์องค์กรปกครองส่วน มีความเชื่อมโยงในประเด็นส่งเสริมการท่องเที่ยว การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่น เป็นประเด็นยุทธศาสตร์เฉพาะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น และไม่มีโครงการรองรับอย่างเป็นรูปธรรม จึงนำไปปฏิบัติค่อนข้างยาก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์

แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประวัติศาสตร์บางช่วงบางตอนมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน ควรจะมีผลงานหรือองค์กรหลักเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไปในทิศทางเดียวกัน ให้ลูกหลานชาวเมืองเวียงคุกได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อปลูกจิตสำนึก ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถาน จะได้ช่วยกันบำรุงรักษาโบราณสถานที่มีอยู่ในให้ลูกหลานในอนาคตได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไป

ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีความสลับซับซ้อนสืบเนื่องจากแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ทั้งอยู่ในวัดบ้าง ที่สาธารณะบ้าง ที่เอกชนบ้าง บางส่วนกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนไว้แล้ว จึงมีวิธีการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไป ฉะนั้นจึงควรมีหน่วยงานหรือองค์กรหลักทำหน้าที่ดูแลและบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด โดยอาศัยความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย (1) ร้อยละของจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี (2) มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี (3) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของ GPP ค่าเป้าหมาย ร้อยละ 5 (4) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของสถานประกอบการและหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน (5) จำนวนหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ความสุขมวลรวมเพิ่มขึ้น ค่าเป้าหมาย 10 หมู่บ้านต่อปี (6) ระดับความสำเร็จของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ค่าเป้าหมายระดับ 5 (7) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ด้านการศึกษา ค่าเป้าหมายร้อยละ 3 ต่อปี (8) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของแปลง/ฟาร์มที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ค่าเป้าหมาย ร้อยละ 2 (9) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของ GPP ภาคการเกษตร ค่าเป้าหมาย ร้อยละ 3 (10) ร้อยละที่ลดลงของคดีอุกฉกรรจ์ (11) ร้อยละความพึงพอใจของผู้รับบริการ ร้อยละ 85 (สำนักงานจังหวัดหนองคาย, 2557)

ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ควรเป็นนโยบายหลักของจังหวัดหนองคาย เพื่อเป็นต้นแบบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรประสานความร่วมมือในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติร่วมกัน

ด้านการอนุรักษ์

แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีโบราณสถานมากมาย ควรจะมีหน่วยงานหลักในการดูแลรักษา นั่นคือกรมศิลปากรควรขึ้นทะเบียนไว้ เมื่อสำรวจและขึ้นทะเบียนไว้อย่างเป็นทางการ จะถือเป็นการป้องกันการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมที่ไม่

ถูกต้องตามหลักวิชาการ ในขณะที่ด้วยกันควรให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหนในโบราณสถาน

ด้านการท่องเที่ยว

แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีประวัติความเป็นมายาวนานและมีโบราณสถานมากมาย ควรส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชม แต่ควรจะมีการพัฒนาถนนหนทาง และมีการดูแลรักษาแหล่งโบราณเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดังต่อไปนี้

1. จังหวัดหนองคายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกไปในทิศทางเดียวกันและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดและระดับตำบล
2. ควรมีหน่วยงานหลักในการดูแลรักษาและบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยแยกแหล่งโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร แหล่งโบราณสถานในวัด และแหล่งโบราณสถานนอกวัดให้ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ
3. ควรปลูกฝังให้ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ จะทำให้เกิดความรักและหวงแหน ช่วยกันอนุรักษ์และดูแลรักษา เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ อันจะนำมาซึ่งรายได้และความเจริญสู่สังคมและชุมชนอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

การวิจัยการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาเมืองเวียงคุก ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์มาอธิบายความสำคัญของชุมชนในช่วงเวลาต่าง ๆ แต่ด้วยข้อจำกัดของหลักฐานประเภทเอกสารทำให้การเรียบเรียงเนื้อหาในงานวิจัยใช้การตีความเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาอธิบายความเปลี่ยนแปลงของชุมชนมาประยุกต์กับการรับรู้ประวัติศาสตร์ในชุมชนของชาวบ้าน ซึ่งการใช้ข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าการรับรู้ถึงอดีตของชาวบ้านมีน้อย และไม่เห็นความสำคัญของการถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของตนเอง ทำให้ผู้วิจัยปรับวิธีการจัดเก็บข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมองประวัติศาสตร์จากภายในชุมชนทำให้เรื่องราวมีความน่าสนใจ จากการวิจัยพบว่า

1. ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองเวียงคุก สามารถมองได้ 2 แนวทาง คือ 1) ตามนิทานตำนานได้ถูกกล่าวถึงในตำนานอุรังคธาตุซึ่งเป็นประวัติพระธาตุพนม 2) ตามหลักฐานทางโบราณคดี บ่งบอกถึงยุคทวารวดี ยุคลพบุรี ยุคล้านช้าง และได้ถูกยุบรวมเมืองพานพร้าว และเมืองปะโค จัดตั้งเป็นเมืองหนองคาย จึงสันนิษฐานได้ว่าแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก ในปัจจุบันน่าจะเป็นพื้นที่ตำบลเวียงคุก ตำบลปะโค ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคายและตำบลโพนสาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ็อมา ธัญชนกุล ได้ทำการศึกษางานวิจัย เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชน : บ้านสันคู อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า มีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์ควบคู่กับเมืองนครสวรรค์มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เพราะที่ตั้งของชุมชนอยู่ในเส้นทางเดินทัพของฝ่ายพม่า แม้ในเวลาต่อมาสงครามได้สิ้นสุดลง ชุมชนสันคูสามารถปรับตัวรองรับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุล้วนเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทต่อทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติ ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป (พิมพ็อมา ธัญชนกุล, 2557) เช่นนี้ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติ และกระบวนการในการข่ารดเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อจะได้สามารถพิจารณาหาทางอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้ยั่งยืนคู่กับชาติสืบไป (วรพต ลือเลิศ และคณะ, 2561)

2. การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก มี 2 ส่วน คือ 1) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง มีทั้งอยู่ในวัดและนอกวัด การดูแลรักษาไม่ทั่วถึง 2) จังหวัดหนองคายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีแผนยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ ภาระการดูแลจึงตกอยู่ที่วัดและชุมชนใกล้เคียง และคนในท้องถิ่นมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกันตั้งแต่ 2-3 ชั่วอายุคนสืบไปก็เกิดสำนึกร่วมขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันมีจารีตขนบประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและกติกาสู่ทางเศรษฐกิจร่วมกัน (ศรีศักดิ์ วัลลิโถม, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อาทิตยา เครือจันทร์ และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์ ได้ทำการศึกษา งานวิจัย เรื่อง แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาแหล่งโบราณสถานโมคคลานจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น ต้องใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกำหนดพัฒนาที่มาจากพลังภายในชุมชนด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนโดยดำเนินการพัฒนาใน 3 มิติ (Dimension) หรือเรียกว่า SEE Model ประกอบด้วย 1) มิติทางสังคม วัฒนธรรม (Social-cultural Dimension) ด้วยการส่งเสริมให้

ชุมชนที่อยู่โดยรอบแหล่งโบราณสถานเข้ามามีส่วนร่วม และพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ 2) มิติเศรษฐกิจ (Economic Dimension) ด้วยการพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ 3) มิติสิ่งแวดล้อม (Environment Dimension) ด้วยการจัดการบูรณะ ปรับปรุงแหล่งโบราณสถาน และภูมิทัศน์โดยรอบ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและความปลอดภัย ทั้งนี้ในการพัฒนาแต่ละมิติควรคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนอีกด้วยเพื่อที่จะไม่ให้เกิดการพัฒนาเป็นสิ่งที่แปลกแยกไปจากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน (อาทิตยา เครือจันทร์ และศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์, 2559)

3. นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประวัติศาสตร์บางช่วงบางตอนมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน ควรจะมีส่วนงานหรือองค์กรหลักเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อดูการเคลื่อนย้ายชุมชน ความสัมพันธ์ของผู้คนกับสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน นับเป็นการให้ภาพของประวัติศาสตร์ในมุมมองจากชุมชนอีกแบบหนึ่ง (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554) อีกทั้งการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นจะต้องบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรวรรษ์ ราชีวงศ์ ได้ทำการศึกษางานวิจัย เรื่องแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวนารามจังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา นั้นถือเป็นหน้าที่หลักของกรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นผู้รับผิดชอบปฏิบัติเป็นหลักโดยจะต้องเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะในฐานะหลักฐานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสังคมประเทศชาติเป็นสำคัญ แนวทางอนุรักษ์ที่สำคัญกระทำได้โดยการดูแลรักษาปกป้องไม่ให้เกิดความเสียหายหรือถูกทำลายเป็นสำคัญ (พิรวรรษ์ ราชีวงศ์, 2561)

สรุป

จากการลงสำรวจพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก พบว่า แหล่งโบราณสถานทางประวัติศาสตร์อยู่ในพื้นที่ 4 ตำบล คือตำบลเวียงคุก ตำบลปะโค ตำบลพระธาตุบังพวน และตำบลโพนสา ซึ่งการบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ของแต่ละตำบลมีความแตกต่างกัน แต่สามารถพอที่จะสรุปได้ว่า การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในเมืองเวียงคุกโบราณ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แหล่งแหล่งโบราณสถานบางแห่ง กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ แหล่งที่ตั้งของโบราณสถานมีทั้งภายในวัดและนอกวัด มีทั้งกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนไว้และไม่ได้ขึ้นทะเบียน ฉะนั้นการบริหารจัดการจึงมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

แหล่งโบราณสถานที่อยู่ในวัด ผู้ดูแลจะเป็นพระสงฆ์และชุมชนใกล้เคียง ส่วนราชการไม่ว่าจะเป็นระดับจังหวัด หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะให้ความสำคัญน้อยมากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง วัดและชุมชนแต่ละแห่งก็มีศักยภาพในการบริหารจัดการแตกต่างกันไป

ส่วนแหล่งโบราณสถานที่ยอยู่นอกวัด หน้าที่การดูแลจึงตกอยู่ที่ชุมชนให้ควมศรัทธา จังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแทบจะไม่ให้ความสำคัญ ในส่วนที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ก็จะมีป้ายบอก ถ้าไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ในที่สาธารณะก็จะไม่ได้รับการดูแล ถ้าอยู่ในที่ดินของชาวบ้าน บางแห่งก็จะถูกทำลายเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากชาวบ้านต้องใช้ประโยชน์จากที่ดินในการเพาะปลูกทำมาหากินในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จังหวัดหนองคาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ควรให้ความสำคัญกับการดูแลอย่างจริงจัง โดยกำหนดให้มีผู้ดูแลในแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน การรวบรวมงบประมาณเพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์ รวมถึงการซ่อมแซมถนนให้ดีขึ้น

1.2 จังหวัดหนองคาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ ป้ายประชาสัมพันธ์ และการทำโบชัวร์ ฯลฯ เพื่อให้เป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของแต่ละเจดีย์ เพื่อให้ทราบความเป็นมาของรูปแบบศิลปะอย่างชัดเจน

2.2 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานเมืองเวียงคุก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ย่อมเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุกให้พัฒนาพื้นที่ไปในแนวทางที่เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2543). วัฒนธรรมพัฒนาการของประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองคาย. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.

- จังหวัดหนองคาย. (2558). แหล่งโบราณคดีจังหวัดหนองคาย. เรียกใช้เมื่อ 13 มิถุนายน 2561 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดหนองคาย>
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : อินทนิล.
- พินิจ จารุสมบัติ. (2540). “หนองคาย” เพื่อชาวหนองคาย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์กรการพิมพ์.
- พิมพ์อุมา ธีรธนกุล. (2557). ประวัติศาสตร์ชุมชน : บ้านสันคู อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์. ใน รายงานการวิจัยสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- พีรวัชร ราชีวงศ์. (2561). แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวนารามจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 8(2), 179-190.
- วรพต ลือเลิศ และคณะ. (2561). การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 5(3), 955-972.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโถม. (2556). ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. กรุงเทพมหานคร: ต้นสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย. (2557). แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2554-2557 จังหวัดหนองคาย. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2561 จาก <http://www.nongkhai-culture.org/Strategy/plan55.1.pdf>
- อาทิตยา เครือจันทร์ และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. (2559). แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาแหล่งโบราณสถานโมคคลาน จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสงขลานครินทร์, 22(2), 31-52.